

**LIBRIS**

We know  
books

MICHAEL SHELDEN

# Winston Churchill

## TÂNĂRUL TITAN

Cuvânt-înainte de  
GEORGE CRISTIAN MAIOR

Traducere din limba engleză  
CARMEN DUMITRESCU



*editura rao*

## CUPRINS

*Cuvânt-înainte* de George Cristian Maior . . . . . 11

PROLOG: *Prim-ministrul* . . . . . 21

INTRODUCERE: *Tânărul titan* . . . . . 25

## PARTEA I: 1901–1905

I O nouă lume . . . . . 37

II O afacere de familie . . . . . 52

III Născut pentru opoziție . . . . . 66

IV Zâmbetul ducelui . . . . . 79

V Visuri imperiale . . . . . 92

VI Marea ruptură . . . . . 106

VII Despărțiri . . . . . 121

VIII Burlacul și moștenitoarea . . . . . 133

IX Fiul norocos . . . . . 146

## PARTEA A II-A: 1906–1910

X Învingători și învinși . . . . . 159

XI Lumea la picioarele sale . . . . . 170

XII Vieți private . . . . . 182

XIII Tânăra neprihănită a politicii . . . . . 194

XIV Un loc sub soare . . . . . 205

XV Planuri bine puse la punct . . . . . 218

XVI Castelul . . . . . 230

XVII Un edwardian eminent . . . . . 243

XVIII	Zgomot și furie .....	259
XIX	Viață și moarte .....	275

**PARTEA A III-A: 1910–1915**

XX	Neînfricat .....	291
XXI	Semne de furtună .....	305
XXII	Armada .....	321
XXIII	Bătrânul și marea .....	335
XXIV	Zborul .....	351
XXV	Numărătoarea inversă .....	363
XXVI	Ultima luptă .....	376
	<i>Epilog</i> .....	395
	<i>Mulțumiri</i> .....	397
	<i>Note</i> .....	399
	<i>Ilustrații</i> .....	431
	<i>Bibliografie</i> .....	432

## PROLOG

## PRIM-MINISTRUL

Într-o sâmbătă din luna mai a anului 1941, aproape de miezul nopții, un val uriaș de avioane și-a făcut apariția deasupra Londrei, siluetele lor conturându-se pe cerul luminat de razele lunii. După ce au trecut fiind de Westminster Bridge, străzi întregi au fost cuprinse de flăcări, un incendiu a izbucnit la Westminster Abbey, iar obuzele au lovit turnul Big Ben. În scurt timp, flăcările au învăluit sala de ședințe a Camerei Comunelor. Acoperișul a căzut, galeriile s-au prăbușit și o ploaie de fragmente de oțel contorsionat și zidărie a îngropat rândurile de bănci tapițate cu piele verde, unde, vreme de decenii, avuseseră loc atâtea dezbateri vestite. Doar pereții arși au rămas în picioare.

În după-amiaza următoare, în timp ce cartiere întregi ale Londrei erau încă sub flăcări, iar mirosul de fum impregna atmosfera, Winston Churchill a sosit la Parlament pentru a evalua pagubele. Era a doua primăvară a războiului dus de Adolf Hitler împotriva Marii Britanii, iar Churchill era la sfârșitul primului an de mandat ca prim-ministru. Spre surprinderea tuturor, turnul cu ceas – deși înnegrit de fum și ciuruit de obuze – a rezistat raidului aerian, iar Big Ben a continuat să bată orele. Întrucât atacul avusese loc noaptea târziu, când clădirea era aproape pustie, s-a soldat cu numai trei victime, dintre care doi polițiști. Dar în întregul oraș numărul victimelor a fost uriaș, peste trei mii de persoane fiind ucise sau rănite. S-a dovedit a fi cea mai grea noapte a războiului-fulger.

În timp ce răscolea printre dărâmături, Churchill s-a oprit lângă un morman de grinzi calcinate și a aruncat o privire gravă în jurul

său. Rămasă fără acoperiș, clădirea avariata era luminată de o rază de soare difuză, iar în aer plutea un praf gros. Nu se mai putea salva nimic, nici nu era nimic nou de învățat despre metodele inamicului. Dintr-un anumit punct de vedere, nu era decât cea mai recentă dintr-un lung șir de clădiri impunătoare care avuseseră de suferit în urma vicisitudinilor războiului modern. Era însă o pierdere mai importantă: o lovitură directă asupra nucleului vieții politice din Marea Britanie. Într-o clipă, bombardierele lui Hitler devastaseră sediul uneia dintre cele mai importante adunări democratice ale lumii. Churchill avea să remarce ulterior: „Vechea noastră Cameră a Comunelor a fost făcută praf și pulbere“. (1)

Pierderea era de natură personală. Prim-ministrul își petrecuse o mare parte din viață în acea sală, unde își făcuse apariția ca nou parlamentar cu patruzeci de ani în urmă, când era doar un tânăr zvelt, cu părul roșcat, ochi albaștri pătrunzători și fața pistruiată. Aici „am învățat meserie“, avea să remarce. În acel loc, tatăl său – lordul Randolph Churchill – fusese unul dintre aliații lui Disraeli și adversar al lui Gladstone. Din Galeria Femeilor, mama sa de origine americană – îndărătnica Jennie – își privise cu mândrie fiul în timp ce acesta rostea primul său discurs. Aici purtase discuții în contradictoriu cu prieteni și adversari încă de la începutul secolului, când avusese dezbateri aprinse cu influentul politician Joseph Chamberlain, până în perioada mai recentă, când combătuse poziția fiului cel mic al lui Joe, Neville, cel care în anii '30 îl judecase atât de greșit pe Hitler. (2)

Aici avusese momentele sale de triumf și suportase înfrângeri, rostise discursuri strălucite și, ocazional, câte unul mai puțin inspirat, câștigase admirația multora și-i exasperase pe încă și mai mulți. Într-o zi memorabilă, la începutul carierei sale, un adversar sărise în picioare în timpul unei dezbateri aprinse, înșfăcase tomul masiv al regulamentului Camerei și îl aruncase spre el, lovindu-l în față și umplându-l de sânge. În timpul crizei abdicării, din 1936, când încercase să spună câteva cuvinte de sprijin în favoarea lui Edward al VIII-lea, protestele au invadat sala, reducându-l la tăcere și determinându-i pe unii să preciză sfârșitul carierei sale politice.

Cu doar trei zile înainte ca avioanele lui Hitler să bombardeze acest loc, vechiul prieten și rival al lui Churchill din primii ani de carieră – David Lloyd George – luase cuvântul în cadrul dezbaterilor pentru a face o sumbră descriere a evoluției războiului, deplângând „descurajantele“ eșecuri. În ceea ce avea să devină ultimul său discurs ținut în vechea Cameră, Churchill a răspuns pesimismului lui Lloyd George cu o emoționantă declarație, prin care își manifesta încrederea în efortul de război. „Sunt sigur că nu avem de ce să ne temem de furtună, a spus el miercuri, 7 mai. Lăsați-o să vuiască, lăsați-o să se dezlănțuie! O vom scoate la liman.“

Nimeni nu bănuia că, nu peste mult timp, furtuna avea să vuiască și să se dezlănțuie chiar în locul în care își rostea discursul.

În acel moment, în timp ce inspecta pagubele produse în acea înfricoșătoare noapte de sâmbătă, lacrimile au început să i se prelingă pe obraji. „Nu a încercat să le oprească, a remarcat un reporter aflat în apropiere, și nici măcar să și le șteargă.“ Nemișcat sub razele soarelui – cu o mână ascunsă sub palton și stând ca țintuit pe o grămadă de moloz –, părea o statuie care supraviețuise ca prin miracol bombardamentului.

După o clipă însă, și-a redobândit stăpânirea de sine și a declarat solemn: „Camera trebuie să fie reconstruită exact cum a fost“.

Apoi s-a întors și s-a îndreptat pășind cu grijă spre mașina care îl aștepta. Mulțimea se adunase afară, unde molozul rezultat în urma bombardamentului era împrăștiat în toate direcțiile, „bucăți arse de hârtie fiind duse de vânt în șanțurile de pe marginea drumului“. Pe fundal se auzea ceea ce un observator avea să numească ulterior „unul dintre cele mai groaznice sunete“ ale războiului – „zgomotul geamurilor sparte adunate de pe jos“. Cu toate acestea, Churchill nu s-a arătat nehotărât sau descurajat. Plin de aplomb, a făcut cu mâna mulțimii și a fost salutat cu ovații entuziaste. (3)

Istoria îi iubește pe învingători, iar imaginea unui Churchill victorios, dar mai bătrân a eclipsat povestea tânărului înflăcărat care se avântase spre o poziție importantă, doar ca să descopere că țintise prea sus, și care s-a văzut nevoit să renunțe la funcție, cu reputația

compromisă. Cu toate acestea, perioada tinereții a fost din multe puncte de vedere cea mai intensă din cariera sa și cea care i-a modelat caracterul. A fost o perioadă extraordinară, încărcată de dramatism, intrigi politice, acte de curaj și erori grave de calcul.

Churchill a crezut că șansa unei cariere de succes avea să îi surâdă încă din tinerețe, iar pentru un astfel de om ambițios și neobosit lunga așteptare a fost greu de suportat. Când a devenit prim-ministru, la vârsta de șaiszeci și cinci de ani, era cât se poate de pregătit să își asume responsabilitățile funcției și a reușit să ofere lumii cam tot ceea ce se dorește de la eroi, mai puțin avântul și entuziasmul tinereții.

Fără îndoială, marele om care plângea între ruinele parlamentului năruit era un lider mai bun, pentru că își petrecuse întreaga viață pregătindu-se pentru acest rol. A existat însă o perioadă, în jurul vârstei de 20-30 de ani – în îndepărtata epocă a regelui Edward al VII-lea –, când succesul îl aștepta pe scena mondială și când avea la dispoziție vigoarea energiei și a tinereții. Aventurile și încercările din acei ani de început au jucat un rol esențial în făurirea caracterului său, culminând cu triumful din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Începutul carierei tânărului Winston a fost marcat de aspirațiile sale de succes, care au condus la o spectaculoasă ascensiune politică, dar s-au încheiat cu un eșec dramatic, determinând o prăbușire la fel de spectaculoasă. La vârsta de patruzeci de ani, era considerat de cei mai mulți drept un om a cărui perioadă de glorie trecuse.

Așa cum avea să mărturisească Churchill la bătrânețe, se simțise atât de neînțeleș în acei ani de la începutul carierei încât credea că mulți îl văd ca pe un „ciudat – ca întotdeauna, de altfel –, dar unul hulit și marginalizat“. Concretizarea perspectivelor de mărire ce i s-au deschis în tinerețe avea să devină marea provocare a vieții sale. (4)

## INTRODUCERE

## TÂNĂRUL TITAN

Măreția la care a ajuns Winston Churchill nu a fost rodul întâmplării. Tânăr fiind, el și-a propus, într-o manieră calculată și metodică, să devină eroul de care credea că avea nevoie acea epocă a „marilor evenimente“. Și-a construit cariera ca pe un mare experiment menit să demonstreze că voința sa poate influența cursul istoriei, perseverând în această abordare, în ciuda repetatelor eșecuri și a ironiilor adesea nemiloase venite din partea celor care nu împărtășeau opinia sa favorabilă cu privire la propria persoană. Mulți dintre contemporanii săi erau de acord cu ideea că istoria constă din „biografia marilor oameni“, așa cum a afirmat eruditul victorian Thomas Carlyle, dar apartenența lui Churchill la această categorie a marilor oameni a fost întotdeauna un subiect de dezbatere aprinsă, iar pentru unele persoane încă mai este. Cu toate acestea, el nu avea prea multe îndoieli cu privire la destinul său, străduindu-se să se impună drept cel mai dinamic și inventiv politician din Imperiul Britanic.

Biografia i-a fost marcată de spiritul nestăvilit și de caracterul său puternic, modelat în parte de un temperament romantic pe care îl dezvoltase în tinerețe, fără să dispară niciodată în totalitate. Acest spirit s-a născut din credința sa puternică în voința individului, pe care și-a manifestat-o cu fermitate încă din tinerețe. „Cred în personalitate“, a declarat el într-unul dintre primele sale discursuri politice, accentuând ideea că măreția marilor lideri – nu mișcările de amploare sau sistemele impersonale – este cea care modelează istoria. Trăim într-o epocă a marilor evenimente și a oamenilor mărunți,

a spus el, iar dacă nu vrem să devenim sclavii propriului nostru sistem... nu putem să ne bazăm decât pe curajul originalității, pe experimentele repetate și pe evaluarea imparțială a rezultatelor gândirii susținute și neabătute.“

Pentru el, detaliile platformelor și programelor politice nu au fost niciodată la fel de importante ca necesitatea mai stringentă de a asigura o conducere energică la nivel național, care să facă față oricăror provocări. Aproape din prima clipă, criticii l-au considerat un individualist avid de putere, calificându-l drept „un certăreț fără pereche“ și „un șmecher de primă clasă“. Se vedea pe sine ca pe o personalitate inventivă, cu țeluri înalte și acțiuni decisive. „Oamenii mărunți, a explicat el, lasă evenimentele să își urmeze cursul. Mie îmi place să văd rezultate, iar dacă acestea întârzie, fac tot posibilul ca ele să apară.“ (1)

După cum a remarcat unul dintre adversarii săi politici, urechea sa era „atentă la tonalitățile istoriei“, pe care le putea percepe cu claritate în viața eroică a legendarului său înaintaș, John Churchill, primul duce de Marlborough – învingător în bătălia de la Blenheim din 1704 –, pe care îl considera o „figură olimpiacă“, mândrindu-se cu faptul că ducele „nu pierduse niciodată o bătălie și nu asediase niciodată o fortăreață fără să o cucerească“. O altă sursă de inspirație o reprezentau idealurile ambițioase ale unuia dintre primii susținători ai tatălui său, Benjamin Disraeli. Elogiul adus de el uneia dintre cele mai admirabile calități ale lui Disraeli i se putea aplica și sieși în egală măsură: „Și-a iubit țara cu o pasiune exaltată“. (2)

La fel ca tânărul Disraeli, a găsit încurajare pentru natura sa pasională în scrierile unui poet romantic care a creat un veritabil tipar al vieții eroice – lordul Byron. La bătrânețe, Churchill își surprindea adesea admiratorii declamând din memorie versurile lui Byron. Putea să recite ore în șir, după cum a descoperit, spre uimirea sa, fiica lui, Sarah, cu ocazia unei călătorii făcute în 1945: „Tatăl meu, relaxat și învigorat, a recitat timp de o oră din poemul lui Byron *Childe Harold*, după care a ațipit o jumătate de oră“. În 1941, când Franklin Roosevelt a propus adoptarea de către puterile aliate a

„Declarații „Națiunile Unite“, Churchill a fost imediat de acord și s-a grăbit să citeze un vers relevant al lui Byron cu privire la bătălia de la Waterloo: „Aici, unde națiunile unite au tras săbiile din teacă,/S-au luptat în acea zi ai noștri compatrioți!“

Churchill nu făcea doar pe grozavul. Din tinerețe fusese atras de Byron, considerându-l un exemplu grăitor de om de acțiune și, în același timp, de intelectual. Cunoștea atât de bine operele poetului încât erau profund întipărite în mintea sa și păreau să îi fie tot timpul la îndemână când dorea să facă referire la anumite idei sau evenimente. Una dintre cele mai răsunătoare declarații ale sale – apelul făcut în 1940 privind nevoia de sacrificii pe timp de război, „Nu vă pot oferi nimic altceva în afară de sânge, trudă, lacrimi și sudoare“ – este ecoul criticii virulente a lordului Byron la adresa lipsei sacrificiilor într-un război anterior, când moșierii din Marea Britanie și-au trimis „frații la luptă“ și s-au îmbogățit de pe urma războiului. „In siguranță în hambarele lor“, scria Byron despre aceștia în *Epoca bronzului*, s-au îngrășat cu „sângele, sudoarea și milioanele pentru care se vărsaseră atâtea lacrimi“.

Pentru tânărul Winston, traiectoria lui Byron de aventurier înflăcărat, liber-cugetător intransigent și vizionar neabătut era o sursă de inspirație, dar și un avertisment cu privire la riscurile unei vieți trăite la o astfel de intensitate. Cei doi aveau câteva lucruri în comun, începând cu originea aristocratică și experiențele prin care trecuseră – la câteva decenii distanță – ca elevi la Harrow. Amândoi au fost captivați de istoria ascensiunii și declinului lui Napoleon și amândoi țineau la loc de cinste pe birou bustul marelui lider francez. Churchill era fascinat îndeosebi de meditația poetică a lui Byron cu privire la ambiția fără margini a lui Napoleon („o înfrigurare în străfundurile sufletului“, după cum o caracteriza poetul). Între cele două războaie mondiale, Churchill a fost membru al Societății Byron, iar unul dintre cele mai dragi obiecte pe care le deținea era o ediție în șaptesprezece volume a operelor lui Byron, pe care o cumpărase în 1906. În singurul său roman, *Savrola* – publicat la vârsta de douăzeci și cinci de ani –, Churchill a creat un stat imaginar drept

fundal pentru escapadele byroniene ale tânărului protagonist, un brav apărător al libertății și aventurii, a cărui structură intelectuală este descrisă ca fiind „puternică, elevată și temerară”. (3)

La fel ca Byron, Churchill a fost cronicarul propriei istorii. Într-o serie de cărți, pe care le-a scris într-un ritm rapid înainte de a împlini douăzeci și cinci de ani, și-a evocat primele aventuri ca militar și corespondent de război. „La douăzeci și cinci de ani, își amintea el spre sfârșitul vieții, cred că scrisesem la fel de multe cărți ca Moise.” Datorită celor cinci cărți și numeroaselor articole publicate în ziare, aproape toți britanicii erau la curent cu actele de vitejie săvârșite de tânărul Churchill pe trei continente, în perioada 1895–1900. Aventurile sale fuseseră cele ale unui personaj de poveste – se luptase alături de lăncierii bengalezi la frontiera indiană; căutase rebeli alături de armata spaniolă în Cuba; călătorise pe Nil pentru a lua parte la ceea ce avea să se dovedească a fi ultima mare șarjă a cavaleriei britanice din secolul XIX; și, nu în ultimul rând, fusese capturat de buri în Africa de Sud și evadase din mâinile lor, străbătând sute de kilometri pe un teritoriu ostil. Așa cum a remarcat o prestigioasă publicație a vremii, „Nu numai că și-a trăit istoria romanțioasă, dar a și scris-o”. (4)

Tânărul Churchill nu avea aspectul viril, masculin, al unui erou byronian – paloarea chipului său rotund fiind departe de trăsăturile aspre și fața oacheșă a poetului –, dar și-a îndeplinit rolul plin de entuziasm. Îi plăcea să își asume riscuri, aprecia gesturile dramatice, medita profund, dar nu timp îndelungat, la eșecurile sale și adesea își exterioriza sentimentele. Era de părere că singurul mod de a-și trăi viața era ținând mize ridicate. Acesta era drumul ce îi fusese marcat de tatăl său, ale cărui caracter impetuos, carieră inconstantă și moarte timpurie, la vârsta de patruzeci și cinci de ani, au inspirat un apologet al vremii să îl compare pe lordul Randolph cu lordul Byron.

„Exista o asemănare între cei doi, scria redactorul publicației *Saturday Review* referindu-se la Randolph și Byron, la scurt timp după moartea politicianului, în 1895. Domnul Matthew Arnold a afirmat că lordul Byron a fost cea mai mare forță a naturii în poezia

engleză, după Shakespeare; în opinia noastră, la fel de adevărat este și faptul că lordul Randolph Churchill a fost cea mai mare forță a naturii în politica engleză, după Cromwell.“ Acest elogiu, deși exagerat, i-a făcut o impresie deosebită lui Winston, care ulterior a calificat întregul omagiu apărut în *Saturday Review* drept „cel mai bun articol“ despre tatăl său ce „fusesse publicat vreodată“. (5)

Tânărul Winston Churchill a îmbrățișat din toată inima romantismul politic al lui Byron. Mulți dintre contemporanii săi din epoca edwardiană înțelegeau perfect efectul acestuia asupra sa. Admiratorii îl considerau pe Churchill un reformator decis să facă viața oamenilor de rând mai ușoară, iar manierele sale și felul său de a vorbi le aminteau de un trecut îndepărtat, în care cei săraci și slabi aveau apărători galanți. Așa cum remarca redactorul unui ziar, stilul elegant al tânărului Churchill amintea de „tropăitul cailor sub lumina lunii sau zăngănitul săbiilor la intrarea în oraș. Este o adiere de romantism în aerul prozaic al politicii“. Unul dintre prietenii săi spunea despre el: „Lumea lui era clădită și modelată în termeni eroici. El înțelegea perfect acest limbaj“. (6)

Considerându-se un erou, Churchill i-a convins și pe ceilalți de același lucru. Versurile lui Byron – din care răzbăteau energia, pasiunea și idealismul politic – au incitat imaginația tânărului, oferindu-i o modalitate de a vedea lumea și de a înțelege cum era perceput, la rândul său, de aceasta.

Romantismul lui Churchill nu se rezuma doar la problemele de stat. Biografiile săi au respins adesea ideea că petrecea mult timp gândindu-se la dragoste, caracterizându-l drept un tânăr stingherit de prezența femeilor, ale cărui încercări ocazionale de a flirta erau doar eforturile șovăielnice ale unei persoane care acționa „fără tragere de inimă“.

Realitatea este cu totul diferită. Departe de a fi timid sau neexperimentat, Churchill era încă adolescent când a devenit apărătorul inflăcărat al vedetelor de *music-hall* din Londra. Într-o seară, a riscat să declanșeze un scandal la Teatrul Imperial, iscând o răzmeriță